

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง การสั่งสอนบุตรธิดาตามหลักพุทธจริยธรรมในสังคมไทย กรณีศึกษาพ่อแม่แม่ดีเด่นในจังหวัดนครสวรรค์มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ คือ ๑. เพื่อศึกษาพุทธจริยธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดา ๒. เพื่อศึกษาการสั่งสอนบุตรธิดาตามหลักพุทธจริยธรรม ของพ่อแม่แม่ดีเด่น ในสังคมไทย ๓. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดาของพ่อแม่แม่ดีเด่นในจังหวัดนครสวรรค์ทั้งนี้ เป็นการศึกษาจากหลักพุทธจริยธรรม ตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา บทบาทหน้าที่ของพ่อแม่แม่ดีเด่นในสังคมไทย วิเคราะห์ตามหลักการสั่งสอนตามหลักพุทธจริยธรรมในการสั่งสอนของพ่อแม่แม่ดีเด่นในจังหวัดนครสวรรค์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งที่ว่า เพื่อศึกษาพุทธจริยธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดา พบว่า “พุทธจริยธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดา” ได้มีความหมายของพุทธจริยธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดา คือ เป็นหลักพุทธจริยธรรมที่เป็นระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม หรือระบบความประพฤติ การกระทำ คำพูด และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักธรรมทั้งหมดของพระพุทธศาสนา เพื่อบรรลุความสุขในการดำเนินชีวิต สามารถประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้ด้วยการครองชีวิตที่ประเสริฐ การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ รู้จักสรรพสิ่งที่ดีงาม ถูก หรือ ผิด เหมาะสม หรือไม่เหมาะสม ควรหรือไม่ควร ด้วยความฉลาดรอบคอบ พัฒนาค้นคว้าให้เข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา พุทธจริยธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดาจึงเกิดจากการนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นกรอบในการสั่งสอนบุตรธิดา พัฒนาทางจริยธรรมของบุตรธิดา ให้มีความประพฤติที่ดีงาม เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นผู้ที่มีศักยภาพ สามารถพัฒนาประเทศชาติให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาจึงเป็นหน้าที่ของบิดามารดาที่ต้องปฏิบัติต่อบุตรธิดาทั้งทางวาจาและการกระทำโดยการให้ความรักความเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือคุ้มครองสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจตลอดจนให้การอบรมกล่อมเกลาพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กได้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของบิดามารดาในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาเป็นการทำหน้าที่ในการดูแลเอาใจใส่ให้คำแนะนำสั่งสอน ให้ความช่วยเหลือ ให้ความรักคุ้มครองให้ความอบอุ่นและตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจทั้งนี้เพื่อเป้าหมายให้บุตรธิดาสามารถเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี ของสังคมต่อไปในอนาคต

หลักพุทธจริยธรรมสำหรับหน้าที่ของบิดามารดาจะต้องสั่งสอนบุตรธิดาเป็นหลักพุทธจริยธรรม ที่ถือเป็นแนวปฏิบัติของคนในสังคม อันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อส่วนรวม ส่วนพุทธจริยธรรม เป็นการประพฤติปฏิบัติ ชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากกิเลส อาสวะทั้งปวง พุทธจริยธรรมจึงเป็นหลักการประพฤติปฏิบัติโดยตรง ที่ให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ พ่อแม่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้บุตรปฏิบัติอยู่ในกรอบของศีลธรรมโดยใช้หลักพุทธจริยธรรม ในการสั่งสอนบุตรธิดา คือหลักพรหมวิหาร๔สังคหวัตถุ ๔เบญจศีล-เบญจธรรมศีล ๘ หรือ อัฐศีลทุกศุลกรรมบท ๑๐ทิส ๖การวะ ๖อธิปหานิยธรรมโกชนเมตต์ตัญญูตาทิฏฐธรรมิกัตถประโยชน์ฆราวาสธรรม ๔บุคคลหาได้ยาก ๒

๕.๑.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สองที่ว่า เพื่อศึกษาการสั่งสอนบุตรธิดาตามหลักพุทธจริยธรรมของพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่นในสังคมไทยพบว่าความเป็นมาของวันพ่อและวันแม่แห่งชาติเป็นวันที่มีความสำคัญต่อปวงชนชาวไทย คือเป็นวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเป็นเบื้องต้น ในวันพ่อแห่งชาติจัดให้มีครั้งแรก เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๓โดยคุณหญิงเนื้อทิพย์ เสมรสต์ นายกสมาคมผู้อาสาสมัครและช่วยการศึกษา จัดตั้งวันพ่อแห่งชาติขึ้น และในวันแม่แห่งชาติ จัดขึ้นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๐มีนาคม ๒๕๔๖โดยกระทรวงสาธารณสุข ต่อมาสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดงานวันแม่แห่งชาติครั้งแรกในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๙จนถึงปัจจุบัน ในงานวันพ่อและวันแม่แห่งชาติได้คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมและมีคุณสมบัติตามที่กำหนด พร้อมทั้งจะเป็นพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่นแห่งชาติ เพื่อเป็นแบบฉบับที่ดีให้ปรากฏแก่สาธารณชน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สถาบันครอบครัว

ประเภทและคุณสมบัติของพ่อตัวอย่างต้องประกอบด้วยคุณธรรม ๒ ประการ คือ ๑. การดำรงตนเป็นแบบอย่างอันเป็นการสอนทางอ้อม ๒. การอบรมสั่งสอนโดยตรง กล่าวได้ว่าการดำรงตนเป็นแบบอย่างอันเป็นการสอนทางอ้อมของพ่อตัวอย่าง มีดังนี้ ๑) อยู่ในศีลธรรมอันดี มีสัมมาชีพเป็นหลักฐาน ๒) ไม่มัวเมาในการพนัน อบายมุข ๓) ไม่ดื่มสุราเป็นอาจิส ๔) เป็นแบบอย่างของสามีที่ดี และพ่อที่ดี ๕) มีภรรยาคนเดียว ๖) ครอบครัวไม่แตกแยก ๗) มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ซื่อสัตย์สุจริต ๘) เลี้ยงลูกด้วยความรัก ความเมตตา และการอบรมสั่งสอนโดยตรงของพ่อดีเด่น มีดังนี้ ๑) ห้ามไม่ให้ลูกประพฤติชั่ว ๒) สอนให้ลูกตั้งอยู่ในสุจริตธรรม ๓) ส่งเสียให้ลูกได้รับการศึกษาไม่ทอดทิ้ง ๔) สอนให้ลูกเสียสละเพื่อสังคมส่วนรวม ในการสั่งสอนบุตรธิดาของพ่อตัวอย่างตรงกับหลักพุทธจริยธรรมหลายหมวดด้วยกัน หากแต่ไม่ครบตามหมวดพุทธจริยธรรมนั้น ในหลักพรหมวิหารก็เน้นที่เมตตาหรือความรักเป็นใหญ่ ไม่กล่าวถึงอีก ๓ ข้อ ในหลักเบญจศีล หรือ ศีล ๕ ก็เน้นเรื่องศีลข้อ ๓ และศีล ข้อ ๕ เป็นหลัก ในหลักทิส ๖ ก็เน้นเพียง ๓ ข้อแรก มิได้เน้นการเลือกคู่ครอง และการมอบทรัพย์สินสมบัติให้ แต่ในฆราวาสธรรม คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ มีครบทั้ง ๔ ข้อและประเภทและคุณสมบัติของแม่ดีเด่น ต้องประกอบด้วยคุณธรรม ๒ ประการคือ ๑. การดำรงตนเป็นแบบอย่าง อัน

เป็นการสอนทางอ้อม และ ๒. การอบรมสั่งสอนโดยตรงในการดำรงตนเป็นแบบอย่าง อันเป็นการสอนทางอ้อมของแม่ดีเด่น มีดังนี้ ๑) มีความเป็นแม่ที่ดี ๒) มีครอบครัวเป็นที่ยอมรับและเป็นแบบอย่างแก่สังคม ๓) เลี้ยงดูลูกด้วยความรักความเมตตา ๔) เอาใจใส่ดูแลลูก มีความมานะอดทน ๕) มีความขยันหมั่นเพียร และการอบรมสั่งสอนโดยตรงของแม่ดีเด่น มีดังนี้ ๑) ห้ามไม่ให้ลูกประพฤติชั่ว ๒) สอนให้ลูกตั้งอยู่ในสุจริตธรรม ๓) ส่งเสียให้ได้รับการศึกษา ไม่ทอดทิ้ง ๔) สอนให้ลูกเสียสละเพื่อสังคมส่วนรวม การสั่งสอนบุตรธิดาของแม่ดีเด่น ตรงกับหลักพุทธจริยธรรมหลายหมวดเหมือนพ่อตัวอย่าง และไม่ครบตามหมวดพุทธจริยธรรมเช่นกัน คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ก็เน้นครบทั้ง ๔ ข้อเช่นกัน มีข้อสังเกตว่าการสั่งสอนบุตรธิดาของแม่ดีเด่น ไม่ได้เน้นในเรื่องศีล ๕ เหมือนพ่อตัวอย่าง การสั่งสอนบุตรธิดาของพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่นในสังคมไทย ได้ถือปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ที่เด่นชัดที่สุด คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ คือ สัจจะ ความซื่อสัตย์ ทมะ ความข่มใจ (มานะ) ขันติ ความอดทน และ จาคะ ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ส่วนในพุทธจริยธรรมหมวดอื่นก็มีแต่ไม่ครบหมวด เช่น หลักทศ ๖ หลักพรหมวิหาร ส่วนบิดาจะมีข้อแตกต่างตรงเรื่องศีล ๕ เพิ่มเติมเป็นพิเศษ

บทบาทหน้าที่ของบิดามารดา มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและความอยู่รอดของครอบครัว บุตรธิดาในครอบครัวนั้นอยู่เย็นเป็นสุข เป็นคนดี สามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ เป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัวและสังคมต่อไปในอนาคต

๕.๑.๓ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สามที่ว่าวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดาของพ่อและแม่ดีเด่นในจังหวัดนครสวรรค์พบว่าจากประเภทและคุณสมบัติของพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่น ที่กำหนดขึ้นโดยสมาคมผู้อาสาสมัครและช่วยการศึกษา และสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แก่ หลักฆราวาสธรรม ๔ หลักทศ ๖ หลักพรหมวิหาร และหลักศีล ๕ การอบรมสั่งสอนของพ่อตัวอย่างในจังหวัดนครสวรรค์ การที่จะทำให้บุตรคนหนึ่งเป็นคนดีของสังคมได้ ต้องใช้วิธีต่างๆ ในการพร่ำสอนให้บุตรเป็นคนดี มีศีลธรรม จริยธรรม โดยมีหลักวิธีการสั่งสอนแบบฉบับแต่ละคนต่างกันไปวิธีการสั่งสอนของพ่อตัวอย่างส่วนใหญ่ ๕ ประการ คือ ๑. เน้นเลี้ยงบุตรให้เป็นคนดีมีคุณค่าต่อตนเองและสังคม ๒. ส่งเสริมการศึกษาแก่บุตรธิดา ๓. เน้นแบบอย่างในการประกอบอาชีพสุจริต ๔. ให้ยึดหลักศีล ๕ และ ๕. บิดามารดาต้องยึดหลักพรหมวิหาร นอกจากนี้ ยังมีวิธีการสอนแบบปลีกย่อยได้อีก ๗ ประการ คือ ๑) สอนบุตรธิดาตั้งแต่เด็ก ๒) เลี้ยงดูด้วยความเอาใจใส่ ๓) ไม่เลี้ยงลูกด้วยเงิน ๔) ให้ลูกเป็นคนกตัญญูกตเวที ๕) ให้ช่วยเหลืองานพ่อแม่และครอบครัว ๖) ให้ประหยัสดอดออม ๗) ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลักวิธีการสั่งสอนบุตรธิดาของแม่ดีเด่นแห่งชาติส่วนใหญ่ มี ๘ ประการ ได้แก่ ๑. ให้เป็นคนที่ไม่เสียสละเพื่อครอบครัวและสังคม ๒. ให้เป็นคนขยันทำงานและการศึกษา ๓. ยึดหลักศีล ๕ ๔. ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต ๕. ยึดหลักพรหมวิหาร ๖. ให้เป็นคนมีเมตตาต่อตนเองและคนอื่น ๗. ให้ช่วยเหลือตนเอง

และครอบครัว และ ๘.เป็นคนโอบอ้อมอารีต่อตนเองและผู้อื่นจริยธรรมในการสั่งสอนบุตรธิดาของพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่นในจังหวัดนครสวรรค์ ทำให้ทราบมีวิธีการสอนของพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่นเป็นวิธีการให้ลูกนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางด้านกายวาจา และใจเป็นแบบอย่างในการประกอบอาชีพ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบอย่างของความดีงามโดย ยึดหลักศีล ๕ ยึดหลักพรหมวิหาร ในการเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม ทั้งยังส่งเสริมการศึกษาให้แก่ลูกโดยที่พ่อแม่ต้องเลี้ยงดูด้วยความรัก เอาใจใส่ ให้ลูกรู้จักประหยัดอดออมโดยใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้มีจิตใจโอบอ้อมอารี ให้เป็นคนกตัญญูกตเวทีกและให้ช่วยเหลือบิดามารดาเป็นหลักพื้นฐานของทำความดีต่อตนเองและครอบครัว

วิธีการสั่งสอนบุตรของพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่นตามหลักพุทธจริยธรรมได้แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) การสั่งสอนด้านการครองตน ๒) การสั่งสอนด้านการครองคน ๓) การสั่งสอนด้านการครองงาน **การสั่งสอนด้านการครองตน** มุ่งเน้น ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านความเสียสละเป็นแนวทางให้บุตรรู้จักการให้ การพูดในสิ่งที่ดีต่อครอบครัวและผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม และ ๒) ด้านความขยันรู้จักให้ความรัก สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ขยันหมั่นเพียร ประหยัดอดออม มุ่งเน้นถึงความสำเร็จในหน้าที่การงานโดยทำงานจะต้องมีความรักงานศรัทธาเกี่ยวกับงานก่อน เริ่มทำด้วยความเพียรพยายามด้วยความตั้งใจ ตั้งใจทำด้วยหัวใจ และ**การสั่งสอนด้านการครองคน** มุ่งเน้นพุทธจริยธรรม ๒ ประการ คือ ๑) ความกตัญญูกตเวทีกเน้นถึงการสอนการรู้คุณค่าคนอื่น รวมทั้งความกตัญญูกตเวทีกต่อผู้มีพระคุณเป็นการตอบแทนบุญคุณ มีคุณธรรมในการครองตน เป็นคนดี มีรากฐานแห่งความดีให้ความสำคัญกตัญญูต่อผู้มีพระคุณเป็นหลักจะทำให้บุตรมีความก้าวหน้าในหน้าที่ ให้ระลึกถึงคุณความดีของบิดามารดาเสมอและ ๒) ความซื่อสัตย์บิดามารดาให้ความสำคัญหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ ผู้ที่จะประสบความสำเร็จทั้งในชีวิต การงาน ตำแหน่ง ฐานะและความรัก ลูกจะต้องสร้าง สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะให้เกิดขึ้นกับตน ทำให้ผู้มีความซื่อสัตย์ประกอบกิจการงานประสบความสำเร็จ และครองใจคนได้ดียิ่ง การอยู่ในสังคมจะต้องมีความซื่อตรง ต่อหน้าที่การงานตัวเอง ให้ความสำคัญกับครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวและเพื่อนร่วมงานและ**การสั่งสอนด้านการครองงาน** มุ่งเน้นพุทธจริยธรรม ๕ ประการ ๑) การประกอบอาชีพสุจริต การสั่งสอนลูกให้รู้จักงานที่ไม่มีตำหนิ งานที่ดีพร้อม มีความยุติธรรม ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนใคร แต่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น ๒) ศีล ๕ เป็นวิธีการสั่งสอนบุตรมีศีลเป็นเครื่องรักษาเจตนาที่จะควบคุมกายและวาจาให้เป็นปกติ การที่ลูกจะเป็นคนดีได้ ต้องยึดหลักศีล ๕ เป็นบรรทัดฐาน ๓) วิธีการสั่งสอนบุตรที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องหันมาแก้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความอยาก ความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดี หรือตกเป็นทาสของวัตถุและ ๕) การสั่งสอนบุตรที่เกี่ยวกับพรหมวิหารมีความปรารถนาดีอยากให้บุตรมีความสุขมีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำ

ประโยชน์แก่นุชย์สัตว์ทั่วหน้าอาศัยหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต ตามหลักคุณธรรมในการครองงาน รู้จักแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ในการคัดเลือกพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่น ต้องเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมที่จะเป็นตัวอย่างได้ ดังนี้ ๑.มีครอบครัวอบอุ่นไม่แตกแยก ๒.มีคู่ครองคนเดียว ๓.ไม่ทอดทิ้งบุตรธิดา ส่งเสริมให้การศึกษา ๔.บุตรธิดาประกอบอาชีพสุจริต ๕.เสียสละบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม ๖.อยู่ในศีลธรรมอันดี ๗.เป็นผู้ประกอบสัมมาอาชีพ โดยสุจริตเป็นหลักฐาน ๘.ไม่มัวเมาในการพนันอบายมุข ๙.ไม่ดื่มสุรา เป็นอาณัติ ๑๐.ขยันหมั่นเพียร การประพฤติปฏิบัติดังกล่าวตรงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ผู้เป็นพ่อและแม่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก เพื่อให้ลูกเป็นคนดีอยู่ในกรอบของศีลธรรม มีวิธีการสอนของพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่นเป็นวิธีการสั่งสอนให้ลูกนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางด้านกาย วาจา และใจ เป็นแบบอย่างในการประกอบอาชีพ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบอย่างของความดีงามโดยยึดหลักศีล ๕ ยึดหลักพรหมวิหาร ในการเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม

พ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่น จะเน้นหลักพุทธจริยธรรมส่วนใหญ่จะใช้หลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานให้บุตรรู้จักละเลิกสิ่งที่ไม่ดี ให้รู้บาปบุญคุณโทษของการกระทำ โดยใช้หลักฆราวาสธรรม ๔ หลักทศ ๖ หลักพรหมวิหาร ให้รู้จักสิ่งที่ดีและไม่ดี ให้รู้สิ่งประโยชน์ต่อตัวเองและผู้รู้จักให้อภัย ช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อผู้อื่นได้รับเดือดร้อนใจ สอนให้รู้จักกตัญญูกตเวที เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ สิ่งสำคัญของการนับถือของบุตร และให้รู้จักเคารพผู้อื่นด้วยเป็นสิ่งสำคัญของการประกอบอาชีพ โดยใช้หลักการระ ๖ ประการ หลักธรรมเหล่านี้บิดามารดานำมาสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดีของสังคม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในงานวิจัยนี้ จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้วิจัยในการต่อยอดทางการศึกษา การสั่งสอนบุตรธิดาตามหลักพุทธจริยธรรมในสังคมไทย กรณีศึกษาพ่อและแม่ดีเด่นในจังหวัดนครสวรรค์ ให้บรรลุมรรคผลประเสริฐยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนได้เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติและผลงานของพ่อตัวอย่างและแม่ดีเด่น ให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บิดามารดาในการสั่งสอนบุตรธิดาอย่างมีคุณภาพ

๒. กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนให้บิดามารดาห่วงใยลูกหลาน และบุตรได้ระลึกถึงคุณของบิดามารดา

๓.ทางหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรที่
ต้นเหตุ จึงควรมาจากการกระตุ้นแนวคิด สร้างจิตสำนึกความเป็นสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง ให้
ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แข็งแกร่งโดยใช้การเรียนรู้กระตุ้นแนวคิด สร้างจิตสำนึกความเป็น
สถาบันครอบครัว การจัดการปัญหาต่างๆของครอบครัวแบบมีส่วนร่วมและเป็นองค์รวม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ควรมีการประกวดแข่งขันสถาบันครอบครัวที่เป็นแบบอย่างที่ดี ตามกฎเกณฑ์ให้
ได้รับรางวัล

๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมเข้าค่ายธรรมะให้นักเรียนและผู้ปกครอง โดย
เน้นให้ผู้ปกครองและนักเรียน เข้ามาร่วมอบรมอย่างพร้อมเพรียง

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

๑. การส่งสอนบุตรธิดาตามหลักพุทธจริยธรรมในการแก้ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบัน

๒. ศึกษาความสัมพันธ์ของครอบครัว องค์กรทางศาสนา และสถานศึกษา ในการส่งเสริม
คุณธรรมแก่บุตรธิดาที่มีประสิทธิภาพ

๓. ศึกษาเปรียบเทียบการส่งสอนบุตรธิดาแบบของสังคมไทยกับสังคมตะวันตก

๔. ศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมของบิดามารดาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคุณธรรม
ของบิดามารดาในสังคมไทยปัจจุบัน